

Nr 130.

Av herr Westman m. fl., om anslag till en slutlig undersökning av den s. k. påbyggnaden vid Alvastra m. m.

År 1908 upptäcktes i Dagsmosse i Östergötland helt nära Alvastra en boplatsanläggning från stenåldern av hittills för Norden fullkomligt enastående slag, den s. k. påbyggnaden vid Alvastra, och under åren 1909—1917 samt 1919 har vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien tack vare särskilda av riksdagen anvisade årliga anslag, tillsammans 20,000 kronor, kunnat genom en av sina tjänstemän, antikvarien Otto Frödin, utföra en omfattande undersökning av nämnda "träskby".

Denna undersökning har lämnat utomordentligt viktiga bidrag till kunskapen om våra förfäders liv under här ifrågavarande tid (senare hälften av det tredje årtusendet f. Kr.) och därmed gjort alvastrapåbyggnaden känd ej blott inom den vetenskapliga världen (även utanför vårt lands gränser) utan också för den svenska allmänheten.

Emellertid har sedan år 1919 arbetet på platsen legat nere, då de härför nödiga medlen saknats, och akademien har således från år till år måst framskjuta den märkliga fornlämningens slutliga undersökning, vilken beräknats kunna utföras under loppet av två somrar.

Vid upprepade tillfällen under åren 1922—1927 har akademien anhållit, att Kungl. Maj:t ville av riksdagen äska de härför nödiga medlen, men dessa framställningar hava hittills ej föranlett någon åtgärd från Kungl. Maj:ts sida.

Dessa akademiens skrivelser giva en god föreställning om denna frågas utveckling och nuvarande läge.

Anläggningens fullständigt egenartade karaktär och utomordentligt stora betydelse för fornforskningen framhäves städse. Akademiens vädjan till Kungl. Maj:t att för riksdagen framlägga proposition om de för den slutliga undersökningen nödiga medlen (däri inbegripet kostnaderna för förfärdigandet av en modell) blir alltmera enträgen. De faror, som ett uppskjutande av den slutliga undersökningen oundvikligen måste medföra för anläggningens ömtåliga — och för övrigt redan illa medfarna — träkonstruktioner, angivas tydligt och klart. Vi kunna citera exempelvis följande passus i akademiens senaste skrivelse i ärendet, dagtecknad den 23 augusti sistlidna år:

"Redan i sin skrivelse den 15 augusti 1922 påpekade akademien, att slutförandet av undersökningen av nämnda fornlämning, i sitt slag enastående som den är i Norden, ej längre utan men antingen för dess bestånd eller för resultaten av de mångåriga undersökningar, som tidigare med anslag av statsmedel blivit utförda på platsen, kunde uppskjutas. Sedan dess hava nu fem

år förflutit, och därunder hava — såsom framgått vid de inspektioner, som riksantikvarien låtit företaga — det märkliga fornminnet lidit ej obetydlig skada: den nya vegetation, som slagit rot och utvecklats på undersökningsområdet och som blott i obetydlig grad kunnat bekämpas, har i förening med vinterns temperaturväxlingar luckrat upp de ömtåliga träkonstruktionerna. I sin skrivelse den 24 augusti 1926 fäste Akademien Eders Kungl. Maj:ts uppmärksamhet på de faror, som i detta hänseende hotade anläggningen, och redan i sin skrivelse den 23 januari 1925 såg sig Akademien nödsakad framhålla, att, därest en undersökning ej inom den närmaste tiden komme till stånd, hela området åter måste övertäckas med jord för att därmed anläggningens fullständiga förintelse måtte förhindras."

Att jämväl resultaten av de redan utförda, kostsamma undersökningarna på platsen i väsentlig grad förlora i värde genom ett dröjsmål med slutundersökningen, framhålles således också.

Av akademiens nyss anförda senaste skrivelse framgår tydligt, att denna fråga nått ett stadium, som utan överdrift måste betecknas som kritiskt.

Redan i antikvarien O. Frödins P. M. av den 12 augusti 1922 (bilagd akademiens skrivelse av den 15:de samma månad och år) heter det, att därest en slutlig undersökning ej kan komma till stånd "under de närmaste fem åren", torde det — med hänsyn till de skador, som den på platsen uppträdande nya vegetationen ovillkorligen måste åstadkomma på träkonstruktionerna — bli nödvändigt att med jord åter övertäcka hela det undersökta området. De svåra, man kan gott säga ödesdigra konsekvenserna av en dylik åtgärd framhävas också. Den 23 januari 1925 återkommer akademien till samma sak: tidsfristen är nu "ett eller annat år". I sin skrivelse den 24 augusti 1926 understryker akademien ännu kraftigare, att denna områdets igenfyllning torde bli nödvändig att vidtaga "under loppet av nästkommande år" (1927).

Har detta nu skett? Av akademiens sista skrivelse i ärendet (23/s 1927) finner man, att så ej är fallet. Dess uttalande förtjänar att anföras, då det ur flera synpunkter är av ett särskilt intresse:

"Under innevarande år skulle denna igenfyllning av området hava utförts, men riksantikvarien har i det längsta tvekat att tillgripa en så radikal åtgärd, då därigenom arbetets slutförande skulle avsevärt försvåras och dessutom till den grad fördyras, att varje tanke därpå under nu levande generation finge betraktas som utesluten.

Akademien har redan i sin senaste skrivelse (24/s 1926) fäst uppmärksamheten på dessa synnerligen beklagliga konsekvenser och framhållit, att dessa förvisso ej äro av enbart vetenskaplig och ekonomisk art: även den allmänna opinionen skulle utan tvivel kraftigt reagera mot ett sådant tillvägagångssätt. Akademien ser sig nu föränlåten att än kraftigare understryka dessa synpunkter och anser sig dessutom böra bringa till Eders Kungl. Maj:ts kännedom, att den behandling, som kommit denna fornlämning, en av landets märkligaste och värdefullaste, till del, väckt en för svensk fornforskning och forn-

minnesvård föga smickrande uppmärksamhet även inom utlandets vetenskapliga värld.

Akademien ser sig nu nödsakad att än en gång understryka nödvändigheten av att något åtgöres i denna sak: under nästkommande år måste antingen undersökning företagas på platsen eller området igenfyllas.”

Efter genomläsandet av dessa rader torde väl ingen vilja bestrida, att här föreliggande fråga kommit i ett synnerligen kritiskt läge! Och då den för innevarande riksdag framlagda statsverkspropositionen ger vid handen, att akademiens sista framställning ej föränlett någon åtgärd från Kungl. Maj:ts sida, hava undertecknade, representanter för det län, inom vars gränser den märkliga anläggningen befinner sig, ansett oss berättigade, ja, skyldiga, att bringa frågan inför riksdagen och sätta densamma i tillfälle att lösa den på ett för landet hedersamt sätt, ett tillfälle som väl knappast skall återkomma.

Då de hittills företagna undersökningarna på platsen bekostats av statsmedel, torde man väl med skäl kunna betrakta det som en statens skyldighet att lämna jämväl de medel, som kunna befinnas oavvisligen nödvändiga för arbetets slutförande.

Kostnaderna för ett dylikt slutförande av alvastrapålbyggnadens undersökning — däri inberäknat kostnaden för en naturtrogen modell av densamma — här, såsom framgår av akademiens skrivelse den 23 januari 1925, beräknats till kronor 15,000 eller om anslaget fördelas på två år till kronor 16,000. Enligt akademiens senare skrivelser i ärendet finnes ingen möjlighet att nedbringa dessa kostnader, och mot den motivering, akademien anfört för denna sin mening, synas inga befogade invändningar kunna göras.

Nu ifrågavarande undersökning torde, såsom riksantikvariens meddelat oss, av praktiska skäl komma att utsträckas över två somrar, då naturförhållandena på platsen under normal väderlek endast medgiva cirka två månaders grävningsskampanj per sommar. Skulle dessutom någon för undersökningens rationella bedrivande mera olämplig väderlek bli rådande under längre tid, kan det givetvis bli nödvändigt att avbryta undersökningen för att återupptaga densamma följande sommar.

Under hänvisning till vad vi här anfört, få vi sålunda föreslå riksdagen

att anvisa ett extra reservationsanslag å 16,000 kronor, därav för budgetåret 1928—1929 8,000 kronor, att ställas till vitterhets-, historie- och antikvitetsakademiens förfogande för en slutlig undersökning av den s. k. påbyggnaden vid Alvastra och till förfärdigande av en modell av densamma.

Stockholm den 21 januari 1928.

K. G. Westman.

Oscar Olsson.

Alb. Bergström.

David Bergström.

Karl Andersson.

E. Thulin.

Johan Beck-Früs.

C. G. Hammarskjöld.

